

Nr 303.

Av herrar **Carlsson, Carl**, och **Jonsson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor m. m.

I den till riksdagen överlämnade propositionen, nr 119, angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor m. m. hava till behandling upptagits dels den allt sedan 1927 års riksdag aktuella frågan om inrättande av allmänna läroverk för flickor utöver de fyra, om vilkas upprättande sistnämnda års riksdag fattade beslut, dels åtgärder för åstadkommande av en smidigare tillämpning av riksdagens beslut om realskolans dubbla anknytning till folkskolan, dels ock frågan om lyceerna.

I vissa delar, huvudsakligen sådana punkter, där propositionen ansluter sig till den av 1927 års skolsakkunniga verkställda utredningen, äro, synes det, de i propositionen framlagda förslagen av den art, att deras genomförande skulle komma att underlätta uppnåendet av det syfte, som avsågs med den av 1927 års riksdag beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet. På vissa punkter föreslår emellertid propositionen åtgärder, som enligt vår mening ej stå i överensstämmelse med nyssnämnda riksdagsbeslut, på åter andra giver den icke önskvärd klarhet i fråga om de åtgärder, som föreslås.

Med hänsyn härtill anse vi oss böra till närmare granskning upptaga propositionen i nyss åsyftade delar samt angiva vår ståndpunkt i dessa avseenden. I övriga delar synes oss propositionen kunna bifallas.

De delar av propositionen, som nu påkalla granskning från vår sida, avse följande frågor: 1) angående de fyra redan upprättade högre flickläroverkens anknytning jämväl till folkskolans fjärde klass; 2) angående de mellanstora städernas tillgodoseende i fråga om den kvinnliga ungdomens läroverksutbildning; 3) angående tillämpningen av förslaget om s. k. förenad linje; samt 4) angående lyceiorganisationen.

Vad först beträffar de fyra högre flickläroverkens anknytning till folkskolan, föreslår propositionen, att dessa läroverk anordnas med anknytning, på sätt departementschefen i sitt anförande till det propositionen åtföljande statsrådsprotokollet angivit, till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass. Ifrågasvarande läroverk hava som bekant kommit till stånd genom beslut av 1927 års riksdag, som jämväl anhöll om en plan för inrättande av ytterligare högre flickläroverk. Sedan en dylik plan förelagts 1929 års riksdag utan att vinna riksdagens godkännande, anhöll nämnda riksdag om förnyad utredning rörande

behovet av ytterligare högre allmänna läroverk för flickor utöver de fyra av 1927 års riksdag beslutade samt om deras organisation. Det framgår av vad riksdagen sålunda anfört, att riksdagen icke avsett, att den begärda utredningen skulle gälla även de fyra nu upprättade flickläroverken, och vi finna redan häri ett förhållande, som icke bort föranleda ett förslag sådant som det nu framlagda. Därtill kommer ett mer reellt skäl. Det är uppenbart, att behovet av dubbel anknytning till folkskolan ingalunda är så stort vid dessa i fyra av rikets största städer belägna läroverk som vid läroverk i medelstora städer. I de förra städerna finnas ju redan rika möjligheter för den kvinnliga ungdomen att välja mellan olika utbildningslinjer, och en rubbning i den så nyss bestämda organisationen av ifrågavarande läroverk synes både obehövligen och olämplig. Vi anse följaktligen, att Kungl. Maj:ts förslag i denna del bör av riksdagen avslås.

Den andra fråga, som här bör upptagas till granskning, gäller de mellanstora städernas tillgodoseende i avseende på den kvinnliga ungdomens läroverksbildning. Detta spörsmål avser de städer, vilkas läroverk enligt 1927 års riksdags beslut skulle i sin helhet vara avsedda endast för manliga lärjungar och i vilka inrättandet av högre flickläroverk förutsattes såsom möjligt, eller städerna Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås. Skolsakkunniga förklarade sig i sin den 30 november 1929 avgivna utredning rörande allmänna läroverk för flickor m. m. icke anse, att fullständiga flickläroverk vore behövligen i alla ovannämnda städer, utan föreslogo det av riksdagen angivna behovets tillgodoseende genom upprättandet av ett högre allmänt läroverk i en var av städerna Uppsala, Lund och Örebro samt av en flickrealskola i var och en av städerna Linköping, Norrköping, Jönköping, Borås, Karlstad och Västerås. Flickrealskolorna borde upprättas successivt två varje år under tre på varandra följande år. För att bereda flickorna i sistnämnda sex städer möjlighet till erhållande av gymnasieutbildning borde gymnasierna vid de allmänna läroverken därstädes organiseras som samgymnasier.

Propositionen föreslår nu inrättandet av ett högre flickläroverk i Örebro och av en realskola för flickor i vardera av städerna Linköping och Borås. I fråga om de övriga städerna ställer sig departementschefen avvaktande. Beträffande Uppsala och Lund hänvisar departementschefen till det av skolöverstyrelsen i dess utlåtande över skolsakkunnigas omförmälda betänkande framhållna förhållandet, att provårskurs vore förlagd till de högre allmänna läroverken i dessa städer och att, då frågan om en förändrad anordning av provåret just nu vore under behandling, ett uppskjutande av det definitiva ställningstagandet till förslaget vore befogat, till dess frågan om provårets anordning blivit slutbehandlad. Vad beträffar inrättandet av flickrealskolor i övriga städer, bortser departementschefen från Karlstad, enär frågan om en dylik skola i nämnda stad stode i nära samband med det föreslagna utbyggandet av realskolan i Kristinehamn till högre läroverk. Inrättandet av en flickrealskola

i Jönköping borde enligt departementschefen ej nu föreslås, emedan stadsfullmäktige därstädes tidigare förklarar sig önska uppskov med upprättande av ett högre flickläroverk till år 1933. Beträffande Norrköping säger sig departementschefen med hänsyn till den begränsning, som han i denna fråga förordat, finna, att då det genom den kommunala mellanskolan i staden måste anses vara i viss utsträckning sörjt för flickornas realskolutbildning, det borde för detta år anstå med upprättandet av en statlig flickrealskola därstädes. Angående slutligen Västerås påpekar departementschefen, det skolöverstyrelsen anfört, att det borde tagas under övervägande, huruvida icke därvarande gossläroverk kunde tills vidare fungera som samläroverk, och ansluter sig till denna uppfattning. Med den ståndpunkt, departementschefen sålunda intagit angående ordnandet av flickornas realskolundervisning i städerna Linköping, Norrköping, Jönköping, Borås, Karlstad och Västerås, anser han sig för närvarande kunna tillstyrka omorganisation av gymnasierna i dessa städer till samgymnasier endast beträffande läroverken i Linköping och Borås.

Den av departementschefen sålunda intagna ståndpunkten finna vi icke stå i överensstämmelse med riksdagens önskan. Det av departementschefen i överensstämmelse med skolöverstyrelsens mening åberopade skälet för undanskjutande av frågan om inrättande av högre flickläroverk i Uppsala och Lund, nämligen denna frågas samband med spörsmålet om provårsinstitutionens omläggning, kan icke tillmätas avgörande betydelse. En ändring i organisationen av provåret kan näppeligen hindras eller ofördelaktigt påverkas därav, att i två av de städer, dit provårsläroverk äro förlagda, vid sidan av dessa läroverk uppväxa högre flickläroverk. För förslaget att i Uppsala och Lund inrätta flickläroverk talar ytterligare det förhållandet, att dessa båda städer måste på grund av sin allmänna struktur anses vara särskilt i behov av dylika läroanstalter och därtill väl lämpade härför. Båda äro viktiga undervisningscentra med tendens att till sig draga lärjungar även från orter utanför respektive lärjungeområden.

Även de av departementschefen anförda skälen för ett uppskov på obestämd tid med de till upprättande föreslagna flickrealskolorna anse vi icke kunna tillmätas avgörande betydelse, och detta med hänsyn såväl till den ståndpunkt riksdagen intagit till denna fråga som till nödvändigheten av att dessa städer få sina rättmätiga krav i nämnda hänseende vederbörligen tillgodosedda.

Slutligen, men ej minst, måste det för samtliga här ifrågavarande städer vara högeligen önskvärt att snarast möjligt få bestämt besked om den ställning till deras läroverksorganisation, som statsmakterna slutligt komma att intaga. Särskilt under nuvarande förhållanden, då åtskilliga krav ställas på städerna beträffande anordningar för högre skolundervisning, är nu antydda behov givetvis ytterligare skärpt. Under sådana förhållanden kunna vi icke gilla den ståndpunkt, departementschefen intagit till här ifrågavarande spörsmål, utan förorda det förslag, som de skolsakkunniga, enligt vad ovan anförts,

framlagt och som synes oss tillgodose de yppade önskemålen och behoven på ett sätt, som motsvarar det av riksdagen avsedda.

I fråga om realskolans organisation på de olika orterna påvisar propositionen, att vid åtskilliga läroverk åtgärder för åstadkommande av en smidigare tillämpning av den år 1927 fastställda organisationsplanen visat sig önskvärda. När det gäller att för dessa fall finna en lämplig form, föreslår propositionen med ledning av 1928 års riksdags beslut om den kommunala flickskolans organisation en anordning med s. k. förenad fem- och fyra-årig realskollinje. Denna lösning av frågan, som finner stöd jämväl i 1927 års riksdags beslut om samläsning i högsta klassen mellan de båda realskollinjerna, ligger helt i linje med vad riksdagen tidigare i liknande frågor beslutit och synes böra i princip godtagas. Däremot äro vissa av de bestämmelser, som departementschefen föreslår beträffande den förenade linjen, ägnade att framkalla betänkligheter på grund av den i viss mån oklara formulering, de erhållit.

Syftet med den föreslagna organisationen är ju å ena sidan att genom en förenad linje bereda lärjungarna möjlighet till val av realskollinje utan att i onödan behöva öka antalet klassavdelningar, å andra sidan att genom sammanslagning av linjer vinna en kostnadsminskning utan att göra intrång på den lärjungarna medgivna rätten till val av linje. Detta dubbla syfte får givetvis icke vinnas på endera linjens och dess lärjungars bekostnad; den av riksdagen 1928 uttalade principen om full likställdhet mellan fyraårig och sexårig folkskolekurs såsom grundval för den högre skolan måste strängt upprätthållas även vid de båda linjernas sammanslagning till en förenad linje. Då propositionen i detta avseende icke giver klart besked vare sig i fråga om sistnämnda linjes yttre organisation eller i fråga om dess pedagogiska utformning, är det enligt vår uppfattning nödvändigt att tillse, att i dessa hänseenden full klarhet nås.

Vad då först organisationen beträffar, framgår det icke med full tydlighet av departementschefens yttrande, huru det skall förfaras i det fall, att å en förenad linje sammanlagda antalet lärjungar i den femåriga lärokursens andra och den fyraåriga lärokursens första klass icke rymmas i en klassavdelning. Därest icke de från sjätte folkskoleklassen kommande lärjungarna skola riskera att bliva försatta i sämre läge än de från fjärde folkskoleklassen kommande, måste tydligen för den förenade linjens organisation sådana föreskrifter givas, att denna risk uteslutes. Föreskrifterna böra tydligt och klart utsäga följande. Där å en förenad linje sammanlagda antalet lärjungar i den femåriga lärokursens andra och den fyraårigas första klass understiger 35, skall undervisningen — utom i viss utsträckning i tyska — vara gemensam; där åter sammanlagda lärjungantalet överstiger 35, skall ny klassavdelning upprättas. Därvid skall för att trygga den fyraåriga linjens likställdhet med den femåriga föreskrivas, att lärjungarna i den fyraåriga lärokursen, så snart de uppgå

till minst 10, skola bilda egen klassavdelning med skild undervisning och att denna anordning skall äga bestånd, så länge lärjungantalet i klassen i dess helhet sådant medger. Överförande av lärjungar från femårig lärokurs till samläsning med lärjungar i den fyraåriga kursen skall alltså ske först då lärjungantalet i den femåriga lärokursen överskrider 35.

Ej heller i fråga om undervisningsplanen för den förenade linjen intager, synes det oss, departementschefen en så otvetydig ståndpunkt, att den fyraåriga lärokursens pedagogiska likvärdighet med den femåriga kan anses säkerställd. Den av skolöverstyrelsen utarbetade undervisningsplanen för förenad linje med den fyraåriga lärokursens timplan helt anpassad efter den vanliga fyraåriga realskolans och med två års skild undervisning i tyska erbjuder däremot full trygghet i detta hänseende. Enligt vår mening bör därför detta överstyrelsens förslag läggas till grund vid utformandet av undervisningsplan för den förenade linjen.

Den ovan framställda anmärkningen mot propositionen om oklarhet drabbar även det under punkt A av departementschefens hemställda framlagda förslaget angående de allmänna läroverkens organisation. Detta förslag är givetvis av principiell natur och avser endast att utverka riksdagens godkännande av organisationsformen förenad realskollinje. Det synes oss emellertid nödvändigt att tydligt utsäges, att vid bifall till denna hemställda det i varje fall skall ankomma på riksdagen att bestämma, på vilka platser en dylik organisation skall anordnas.

Vad slutligen angår frågan om lyceiorganisationen, föreslår propositionen i likhet med 1927 års skolsakkunniga, bland annat, ett provisoriskt uppskov med inrättandet av vissa lyceilinjer — reallyceilinjen och den nyspråkliga linjen vid statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm samt lyceilinjerna vid högre latinläroverket i Göteborg och vid högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund — medan övriga tre lyceilinjer skulle bibehållas och upprättas under förutsättning att minst 8 lärjungar godkänts i de vid slutet av vårterminen anställda inträdesprovningarna. Därjämte uttalar sig departementschefen för att skolöverstyrelsen skulle senast före utgången av en tid av tre år efter det vederbörligt beslut om vissa lyceilinjers uppskjutande fattats, hava att upptaga frågan om lyceiorganisationen till prövning.

Mot de förslag, som av Kungl. Maj:t framställts i avseende på lyceiorganisationen, är från vår sida intet att erinra. Däremot kunna vi icke godtaga departementschefens nyss angivna mening i fråga om den tid, inom vilkens förlopp lyceifrågan skall upptagas till förnyad prövning. Departementschefen anser denna tid böra begränsas till tre år, medan skolsakkunniga uttalat sig för en tid av fem år. Då det måste anses vara betydelsefullt, att ett mera definitivt avgörande i fråga om lyceiorganisationen ej fattas allt för tidigt och tillräcklig tid för erfarenhets vinnande måste krävas, synes den av skolsakkunniga föreslagna tidsperioden av fem år icke vara för lång.

De ändringar i de i propositionen framställda förslagen, som i det föregående ifrågasatts, medföra givetvis viss minskning i den beräknade kostnaden. De jämkningar i kostnadsberäkningen, som sålunda föranledas, torde vederbörande utskott vidtaga.

Under återopande av vad ovan anförts få vi alltså hemställa,

ej mindre att riksdagen måtte, med godkännande i övrigt av vad i Kungl. Maj:ts proposition, nr 119, föreslagits,

dels besluta här nedan angivna ändringar i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget och följaktligen

I. Beträffande de allmänna läroverken:

A. de allmänna läroverkens organisation:

medgiva, att, utöver vad beträffande denna organisation nu är stadgat, vid realskola på ort, som, efter riksdagens medgivande i varje särskilt fall, av Kungl. Maj:t bestämmes, må, i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet angivit samt med iakttagande av vad här ovan anförts, femårig och fyraårig linje kunna anordnas som förenad linje med anknytning till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass;

B. Upprättande och ombildning av läroverk:
besluta:

a) i avseende å allmänna läroverk för flickor:

1. i var och en av städerna Uppsala, Lund och Örebro skall från och med den tid, Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande realskola med anknytning, på sätt av departementschefen angivits, till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass, ävensom fyraårigt latin-gymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. i en var av städerna Norrköping, Linköping, Jönköping, Borås, Karlstad och Västerås skall från och den den tid, Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas en realskola för flickor med anknytning, på sätt av departementschefen angivits, till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

3. avslå, vad Kungl. Maj:t hemställt under denna punkt;

b) i avseende å allmänna läroverk för gossar och samläroverk:

1. gymnasiet vid det högre allmänna läroverket i en var av städerna Norrköping, Linköping, Jönköping, Borås, Karlstad och Västerås skall ombildas till samgymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. vid ett — — — — — förenad linje;

dels ock godkänna vad ovan anförts med avseende på undervisningsplan för förenad realskollinje ävensom med avseende på den tid, inom vilkens förlopp lyceifrågan skall upptagas till förnyad prövning;

än även att vederbörande utskott måtte företaga de förändringar i propositionens anslagssummor, som ett bifall till motionen kan föranleda.

Stockholm den 15 mars 1930.

C. A. Carlsson.

Evert Jonsson.
